

بهبود کیفیت گزارش متدولوژی مطالعات مداخله ای

نقد مقاله:

تأثیر برنامه آموزشی-توجیهی بر خودپنداره حرفه‌ای دانشجویان مقطع کارشناسی پرستاری

مصطفی عنایت‌راد، حمید صالحی‌نیا*

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / آبان ۱۳۹۳؛ ۱۴(۸): ۷۴۲ تا ۷۴۷

سردبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

مقاله‌ای با عنوان تأثیر برنامه آموزشی-توجیهی بر خودپنداره حرفه‌ای دانشجویان مقطع کارشناسی پرستاری در مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، جلد ۱۴ و شماره ۶ منتشر شده است. این مطالعه به صورت تجربی بر روی ۵۰ دانشجوی کارشناسی پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد در نیمسال اول سال تحصیلی ۹۰-۹۱ صورت گرفته است (۱).

با توجه به سیاست‌های مجله مبنی بر انتشار نقد مقاله برای بهبود کیفیت مقالات منتشر شده و مشخص بودن تأثیرگذاری این مقالات و عملی شدن ترجمان دانش (۲) و با توجه به اهمیت روز افزون نیاز به مقالات مداخله‌ای برای تصمیم‌گیری‌های بهداشتی (۳) ذکر چند نکته در مورد مقاله فوق برای اطمینان بیشتر به مقاله قابل ذکر است. در وهله اول به عنوان یک خواننده بابت چنین کار مفید و کاربردی به نویسندگان مقاله تبریک گفته و امیدوارم من بعد نیز شاهد انتشار مقالاتی از این قبیل که برای سیستم آموزش پزشکی و پرستاری بسیار مفید و سازنده است، باشیم، ضمن این که مقاله به گونه‌ی مناسبی نگارش شده است، ولی برای تأیید و تکمیل این مقاله سازنده و کاربردی موارد زیر قابل بحث است:

۱- در مطالعه حاضر ذکر شده است از روش نمونه‌گیری تصادفی بر پایه‌ی زوج و فرد بودن شماره دانشجویی برای تخصیص افراد به دو گروه استفاده گردید، با توجه به این که در هر گروه ۲۵ نفر وجود داشته است، روش تصادفی و تخصیص گروه‌ها به خوبی روشن نیست، چرا که در این گونه روش تصادفی تعادل افراد در دو گروه در همه موارد ممکن است رخ ندهد، به این صورت که اگر به صورت تصادفی تعدادی عدد (شماره دانشجویی) را انتخاب کنیم، ممکن است شماره همه به تصادفی فرد شود و در یک گروه (برای مثال مداخله) قرار بگیرند، بعد با تکمیل شدن این گروه ممکن است گروه دیگر به تصادف، تکمیل نشده باشد در این صورت بالاجبار می‌بایست تعدادی را بدون تخصیص تصادفی در

* نویسنده مسؤل: حمید صالحی‌نیا، دانشجوی دکتری اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. alesaleh70@yahoo.com

مصطفی عنایت‌راد، دانشجوی دکتری اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (mostafaenayatrad@gmail.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۶/۱۱، تاریخ اصلاحیه: ۹۳/۸/۱، تاریخ پذیرش: ۹۳/۸/۵

گروه دیگر جای داد. یعنی در حقیقت با این روش نمی‌توان از برابر بودن تعداد افراد تخصیص داده شده به دو گروه مطمئن بود.

۲- مورد قبلی شاید با رسم دیاگرام روند کار بهتر روشن شود(۴)، چرا که مشخص نشده است که چه تعداد دانشجوی واجد شرایط بوده‌اند و برای مطالعه اعلام آمادگی کرده‌اند ۵۰ نفر بوده‌اند و این ۵۰ نفر به دو گروه تقسیم شده‌اند، یا این که تعداد بیشتری برای ورود به مطالعه داوطلب شده‌اند و از بین آن‌ها ۵۰ نفر انتخاب شده‌اند و سپس به دو گروه تقسیم شده‌اند(۴).

۳. استفاده از فرمول برای محاسبه حجم نمونه: محققین در حالی حجم نمونه را بر اساس مطالعات مشابه محاسبه کرده‌اند که هیچ استنادی به مقالات مشابه نکرده‌اند و مشخص نیست که تفاوت میانگین‌ها و انحراف معیار متغیر اصلی در دو گروه بر چه اساس تعیین شده است، در صورتی که از مطالعه خاصی برای این منظور استفاده شده است، برای اطمینان نیاز است تا به مطالعات استناد شده و تفاوت‌ها میانگین‌ها و واریانس متغیر در دو گروه در فرمول محاسبه حجم نمونه، بر پایه شواهد علمی باشد تا برای خواننده سوالی ایجاد نشود(۴).

۴. در مورد معیارهای خروج ذکر شده است که عدم شرکت در جلسه توجیحی و یا عدم شرکت در دو جلسه به عنوان معیار خروج تلقی می‌شود، آیا همه افراد مورد مطالعه تا پایان مطالعه این شرایط را رعایت کرده‌اند، چون در نتایج به این نکته اشاره‌ای نشده است که آیا افرادی طی مطالعه خارج شدند یا خیر؟ از طرفی مطالب آموزشی با توجه به وابستگی مطالب جلسات، اساس غیبت دو جلسه به عنوان معیار خروج چه چیز بوده است.

۵. آلودگی داده‌ها: استفاده از افرادی که مطالعه‌ی پایلوت در این مطالعه برای تأیید پایایی مطالعه، در مطالعه اصلی با اشکالاتی همراه است و باعث آلودگی داده‌ها می‌شود که در این پژوهش اشاره‌ای نشده است، که آیا افراد مطالعه پایلوت از مطالعه خارج شدند و این آیتم به عنوان یک معیار خروج در نظر گرفته شد یا نه(۵).

۶. بررسی عدم تفاوت دو گروه از نظر متغیرهای زمینه‌ای و اصلی(۴): در جدول ۳ مشخص می‌شود دو گروه از نظر متغیرهای زمینه‌ای و دموگرافیک متفاوت هستند، که این می‌تواند بر نتایج مطالعه تأثیرگذار باشد. برای مثال در گروه تجربی درصد کمتری از افراد مجرد هستند، و با توجه به درگیری کمتر این افراد و تمرکز بیشتر در درس و مسائل آموزشی می‌تواند در نتایج هر چند اندک تأثیر گذار باشد(۴).

با توجه به نقش سازنده نقد در بهبود کیفیت مقالات و پویایی دانش و ارتباط بین پژوهشگران، انتظار می‌رود با رعایت نکاتی هر چند جزئی شاهد ارتقای سطح کیفی مقالات در سطح کشور عزیزمان باشیم و بدین طریق شواهدی مطمئنی برای تصمیم‌گیری فراهم خواهد شد(۶)، که در راستای اهداف توسعه کشور در جهت تولیدات علمی نیز است(۷).

منابع

- Heydari A, Shokouhi Targhi E. The Effect of an Educational-Orientation Program Upon Professional Self-Concept of Undergraduate Nursing Students. *Iranian Journal of Medical Education*. [Original research article]. 2014;14(6):438-94.
- Salehiniya H, Dashty s. --The results of intervention studies are always reliable and generalizable to other groups? *Iranian Journal of Medical Education*. [Letter to Editor]. 2013;13(3):254-6.
- Salehiniya H. Improving the quality of reporting a cohort study. *Archives of Iranian medicine*. 2013;16(8):495.
- Schulz KF, Altman DG, Moher D. CONSORT 2010 statement: updated guidelines for reporting parallel group randomised trials. *BMC medicine*. 2010;8(1):18.
- Salehiniya H. Importance contamination of data in study and medical articles. *Iranian Journal of Medical Education*. [Letter to Editor]. 2014;14(5):471-3.
- Salehiniyaa H. How to write a medical article? *Iranian Journal of Medical Education*. [Letter to Editor]. 2014;14(1):87-9.

7. Salehiniya H. Use of epidemiologists :Essential for research projects and papers in Medical scope in Iran. Iranian Journal of Medical Education. [Letter to Editor]. 2014;14(3):280-1.

نقد مقاله:

تأثیر برنامه آموزشی-توجیهی بر خودپنداره حرفه‌ای دانشجویان مقطع کارشناسی پرستاری

زهرة بادیه پیمای جهرمی *

سرمدبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

مقاله‌ای با عنوان تأثیر برنامه آموزشی-توجیهی بر خودپنداره حرفه‌ای دانشجویان مقطع کارشناسی پرستاری در مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی دوره ۱۴ و شماره ۶ در شهریور ماه ۱۳۹۳ به چاپ رسیده است (۱). از آنجا که پرسشنامه یکی از مهم‌ترین ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات، برای داشتن یافته‌های قابل اعتماد و قابل مقایسه است و به‌کارگیری شکل صحیح آن امری ضروری است بر خود لازم دانستم نقد وارد را نوشته و به خدمتتان ارسال نمایم. در روش کار، پرسشنامه مورد استفاده در مطالعه که پرسشنامه Cowin است به این شکل معرفی گردیده است: این پرسشنامه شامل ۳۶ سؤال در مقیاس شش گزینه‌ای لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، نسبتاً موافقم، نسبتاً مخالفم، مخالفم، کاملاً مخالفم) نمره ۶ تا ۱ است بنابراین، حداقل نمره قابل کسب در این پرسشنامه ۳۶ (خودپنداره ضعیف) و حداکثر (۲۱ خودپنداره بالا) است. در رفرنس ۱۶ مورد استفاده در مقاله با عنوان Measuring Nurses' Self-concept، دقیقاً اشاره گردیده که نسخه نهایی این پرسشنامه ۳۶ آیت در مقیاس لیکرت ۸ گزینه‌ای است (۲). حتی در دیگر مقالات Cowin نیز صریحاً به این موضوع اشاره گردیده است (۳مقاله) و این که طیف نمره‌دهی از ۲۸۸-۳۶ است. حتی این پرسشنامه در ایران نیز از نظر روایی و پایایی مورد بررسی قرار گرفته که باز هم به فرم لیکرت ۸ گزینه‌ای است (۴).

منابع

1. Heydari A, Shokouhi E. The Effect of an Educational-Orientation Program Upon Professional Self-Concept of Undergraduate Nursing Students. Iranian Journal of Medical Education 2014; 14(6): 483- 494.
2. Cowin L. Measuring nurses' self-concept. Western Journal of Nursing Research. 2001;23(3):313-25.
3. Cowin LS, Johnson M, Craven RG, Marsh HW. Causal modeling of self-concept, job satisfaction, and retention of nurses. Int J Nurs Stud. 2008;45(10):1449-59.
4. Cowin LS, Hengstberger-Sims C. New graduate nurse self-concept and retention: A longitudinal survey. Int J Nurs Stud. 2006;43(1):59-70.
5. Cowin LS, Craven RG, Johnson M, Marsh HW. A longitudinal study of student and experienced nurses' self-concept. Collegian: Journal of the Royal College of Nursing Australia. 2006; 13(3):25-31.
6. Badiyepymaye Jahromi Z, Keshavarzi S, Jahanbin I. Determination of the reliability and validity of the Persian version of nurses' self-concept questionnaire (NSCQ). Journal of Nursing Education (JNE). 2013;2(4):63-71.

* نویسنده مسؤول: زهرة بادیه پیمای جهرمی، کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی جهرم، دانشگاه علوم پزشکی جهرم، فارس، ایران. zbadiepeyma@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۷/۲۳، تاریخ اصلاحیه: ۹۳/۸/۱، تاریخ پذیرش: ۹۳/۸/۲

پاسخ به نقد مقاله:

عباس حیدری؛ الهه شکوهی طرقي*

سر دبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

ضمن تشکر از خوانندگان محترم آن مجله وزین، در خصوص نقد مواردی از مقاله اینجانب تحت عنوان "تأثیر برنامه آموزشی- توجیهی بر خودپنداره حرفه‌ای دانشجویان مقطع کارشناسی پرستاری" که در شماره ۶ دوره ۱۴ به چاپ رسیده است (۱)، موارد زیر را به ترتیب موارد مطرح شده به استحضار می‌رساند:

۱. در خصوص نحوه تخصیص تصادفی واحدهای پژوهش به گروه‌های تجربی و شاهد، گرچه اشکال وارد شده روشن نیست، موارد زیر ایفاد می‌گردد:

الف) در نقد خواننده محترم و در جمله "در این گونه روش تصادفی تعادل افراد در دو گروه در همه موارد ممکن است رخ ندهد"، از عبارت "ممکن است رخ ندهد" استفاده شده است. پر واضح است که این ادعا یک احتمال است و در نقطه مقابل آن احتمال رخ دادن قرار دارد، البته در مطالعه حاضر چنین مشکلی رخ نداده است و تعادل گروه‌ها برقرار بود.

ب) براساس توضیح ارائه شده در ادامه جمله فوق‌الذکر، و براساس قوانین احتمالات (آنالیز ترکیبی) وقوع این احتمال، بسیار بعید و تقریباً غیرممکن است. توضیح این که، حالات مربوط به شماره‌های دانشجویی همانند حالات مربوط به پرتاب سکه دو حالتی است (زوج و فرد) و لذا می‌توان مسأله را چنین طرح کرد که احتمال این که در پرتاب یک سکه ۲۵ بار پیاپی، حاصل شیر (یا خط) باشد چقدر است؟ با استفاده از فرمول مربوطه در قوانین احتمالات، این احتمال ۱ در ۳۳۵۵۴۴۳۲ (یک دوم به توان ۲۵) است (۲).

ج) نکته بعدی این است که اگر فرضاً ۲۵ شماره انتخابی ابتدایی به صورت تصادفی فرد باشد، هیچ مشکلی پیش نخواهد آمد، چرا که آن ۲۵ نفر در یکی از گروه‌ها (مثلاً مداخله) قرار می‌گیرند و ۲۵ شماره‌ی زوج بعدی که بعد از تکمیل شدن گروه قبلی استخراج می‌گردد، گروه دیگر (شاهد) را تکمیل می‌کنند.

۲. تعداد افرادی که واجد شرایط برای شرکت در مطالعه بوده‌اند بیش‌تر از تعداد مورد نیاز برای انجام مطالعه بوده است (حدود ۱/۵ برابر) و تعداد شماره‌های فرد و زوج نیز بیش‌تر از ۲۵ بوده است. البته اگر این موضوع در متن مقاله مورد اشاره قرار می‌گرفت ابهام ایجاد شده برای خواننده محترم برطرف می‌گردید. گرچه، به جهت محدودیت حجم مقاله جهت چاپ در مجلات نمی‌توان همه جزییات مربوط به فرآیند تحقیق را ذکر نمود. چه بسا ممکن است چنین سؤالاتی بسته به زمینه تخصصی خوانندگان در سایر بخش‌های یک مقاله نیز مطرح گردد. آنچه مهم است، این است که داوران مقاله و سر دبیر مجله از درستی و اعتبار مطالعه در مراحل طراحی و اجرا مطمئن گردند و در این خصوص نیز معمولاً اطلاعات اضافی را از نویسندگان درخواست می‌کنند. قابل ذکر است که مطالعه حاضر پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد پرستاری بوده است، در چندین مرحله توسط داوران و کارشناسان مختلف بررسی و نهایتاً در شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده و همچنین شورای پژوهشی دانشگاه مورد داوری و تأیید قرار گرفته است.

۳. به دلایل ذکر شده در بند ۲، و با توجه به این که اعداد مربوط به مطالعات مورد بررسی در متن مقاله آورده شده

* نویسنده مسؤول: دکتر عباس حیدری (دانشیار)، عضو مرکز تحقیقات مراقبت مبتنی بر شواهد، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران.

heidarya@mums.ac.ir

الهه شکوهی طرقي، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران، (shokouhie@yahoo.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۸/۱، تاریخ اصلاحیه: ۹۳/۸/۷، تاریخ پذیرش: ۹۳/۸/۹

است، عدم اشاره به منابع مورد استفاده در تعیین حجم نمونه موجب کاستن از ارزش مقاله نمی‌شود. همچنین، اشاره به منابع گرچه می‌تواند مقاله را از نظر ارائه شواهد تقویت نماید، اما عدم اشاره به آنها در چنین مواردی نمی‌تواند سبب شود تا خواننده محترم استنتاج نمایند که مطالعه براساس شواهد علمی نبوده است.

۴. اگر چنین موردی (خروج فردی از نمونه) اتفاق می‌افتاد، حتماً گزارش می‌شد. ضمن این که توجه به آمار ارائه شده در جداول و یافته‌های مطالعه حاکی از این است که ۲۵ نفر انتخاب شده در هر دو گروه تا انتهای مطالعه در جلسات شرکت کرده و از مطالعه حذف نشده‌اند.

۵. موارد مطرح شده در این بند (آلودگی داده‌ها) دارای ابهام است. اولاً، در پژوهش حاضر مطالعه پایلوت انجام نشده است!!! (خواننده محترم استحضار دارند که بین مطالعه پایلوت و توزیع پرسشنامه بین چند نفر برای بررسی اعتبار و پایایی ابزار تفاوت وجود دارد). ثانیاً، آلودگی داده‌ها مربوط به انجام مداخله است که ممکن است افراد گروه مداخله اطلاعات کسب شده را به افراد گروه شاهد منتقل نمایند. آنچه که به پر کردن پرسشنامه‌ها می‌تواند مربوطه باشد، تحت عنوان اثر آزمون مطرح است که یکی از تهدیدات اعتبار داخلی در مطالعات مداخله‌ای است (۳).

۶. یافته‌های ارائه شده در جدول ۳ منطبق بر داده‌های اولیه و آزمون‌های آماری مورد استفاده است.

در خصوص نقد وارده دوم بر پرسشنامه خودپنداره پرستاری که توسط خواننده محترم دیگری مطرح شده است، ضمن تشکر از دقت نظر خواننده محترم و تأیید موارد، به استحضار می‌رساند پرسشنامه معرفی شده در متن مقاله شکل تعدیل شده پرسشنامه Cowin است و همان‌گونه که در متن مقاله مورد اشاره قرار گرفته است روایی و پایایی نسخه فارسی آن که در واقع شکل تعدیل شده پرسشنامه است، مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است. قابل ذکر است که در پرسشنامه تعدیل شده تغییری در تعداد و متن سوالات پرسشنامه اصلی داده نشده است و صرفاً براساس نظر برخی اساتید و همچنین تطابق این نظرات با کتب مرجع روش تحقیق (۳) تعداد گزینه‌ها تعدیل گردید. به عبارتی این تعدیل تهدیدی برای اعتبار یافته‌های مطالعه نمی‌باشد. با این حال، توضیحات مربوط به این موضوع در متن مقاله از قلم افتاده و نقد وارده توسط خواننده محترم مورد تأیید است.

منابع

- Heydari A, Shokouhi Targhi E. The Effect of an Educational-Orientation Program upon Professional Self-Concept of Undergraduate Nursing Students. *Iranian Journal of Medical Education*, September 2014, 14 (6): 483-94.
- Jackson S.L. *Research Methods and Statistics: A Critical Thinking Approach*. 2012, 4th Ed. Lippincott Co., NY.
- Grove S.K., Burns N., Gray J.R. *The Practice Of Nursing Research: Appraisal, Synthesis, And Generation of Evidence*, 7th edition, 2013, St. Louis, Missouri.